

Han, alışveriş merkezi oluyor

'Kelepçe Center'

1918'de İngiliz işgal kuvvetlerinin "polis merkezi", Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana "İstanbul Emniyeti Umumiye Müdürlüğü" ve "1. Şube ve Asayiş Şubesi" olarak kullanılan Sirkeci'deki ünlü Sansaryan Han, yaklaşık bir asırlık görevine veda etti. Bina, Vakıflar Müdürlüğü'nce onarılarak ticaret merkezi haline dönüştürülecek.

Kimler geldi, kimler geçti

Attila İlhan
Oraya
düşmeyenleri
araştırmak daha
kolay

**Reha Oğuz
Türkkan**
Hücrelerdeki
ampuller
kör edecek
derecedeydi

**Hasan
İzzettin
Dinamo**
1 Mayıs'dan
önce
Sansaryan
Han'a taşınırdık

ESAT PALA

1918'de İngiliz İşgal Kuvvetleri'nin "polis merkezi" Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ise "İstanbul Emniyeti Umumiye Müdürlüğü", 1. Şube ve Asayiş Şubesi olarak "hizmet" veren Sirkeci'deki tarihi Sansaryan Han, nerdeyse bir asırı bulan görevine "veda" etti. Erzurumlu tüccar Sansaryan kardeşler tarafından 1897 yılında, Sirkeci'nin "göbeği"ne yaptırılan Sansaryan Han, (Arkası 10, Sü. 1'de)

Sansaryan Han — 1897 yılında Erzurumlu tüccar Sansaryan kardeşler tarafından yaptırılan Sansaryan Han bir asra yakın bir süredir polise "hizmet" etti. Müteferrikası, tabutlukları ve hücreleri artık zihinlerden uzun süre silinmeyecek anılar olarak kalacak. (Fotoğraf: Cumhuriyet)

'Keleşçe Center'

(Baştarafı 1. Sayfada)

yılların yorgunluğunu bir parça olsun üzerinden atabilmek için önümüzdeki günlerde Vakıflar Müdürlüğü'nce onarılarak bir ticaret merkezi haline dönüştürülecek.

Tarihi sadece bu kadarla değildi Sansaryan Han'ın. Çünkü, unutulmayacak izler bırakmış, birçok şaire ve yazara "konu" olmuştu. "Sansaryan Han'a girip çıkanları değil de oraya düşmeyenleri araştırırsanız sanırım sizin için daha kolay olur" diyordu Attilâ İlhan. "1944 Komünist Tevkifatı", "1956 ve 12 Mart" tutuklamaları, giriş katındaki "müferrika", üst katlardaki "tabutluk" ve "hücre"ler, Sansaryan Han'ı uzun süre zihinlerden silmeyecek belli başlı "anı"lardan bir kaçıydı. Sansaryan Han, Cumhuriyet'in kurulmasından hemen sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü olarak kullanılmaya başlandı. Girişinde bir garaj, çevresinde 16 hücre, 2. ve 3. katlarda müdürlüğün değişik birimleri yer alıyordu. En üst katta ise belki de Sansaryan Han'ın asıl tarihe geçmesini sağlayan 1. Şube bulunuyordu. 1940 yıllarının başında, Nazi Almanyası'nı ziyaret eden bir heyet, çok parlak ışıklı "helezonik ampullü tabutluk"ları keşfedip İstanbul'a taşınmasıyla Sansaryan Han, "işlevi" bakımından yeni boyutlar kazanıyordu.

Tarihi boyunca kimler yoktu ki Sansaryan Han'ı "ziyaret" etmek zorunda kalan. Attilâ İlhan, Hasan İzzettin Dinamo, Demirtaş Ceyhun, Şefik Hüsnü, Arif Damar, Sabahattin Ali, Rifat Ilgaz, Reha Oğuz Türkkan, Rasih Nuri İleri, Nuri İyem, Kerim Korcan, Vedat Türkali ve Ahmet Arif bunlardan sadece bir kaçıydı. Tanınmış kişilerin dışında, aylarca tabutluk ve hücrelerde kalıp en sonunda çareyi 4'üncü kattan at-

layarak ölümü seçip kurtulanlar da yok değildi. Kimisi ise o günleri bir daha anımsamak bile istemiyor şimdilerde.

6-7 kez Sansaryan Han'daki 1. Şube'yi "ziyaret" etmek zorunda kaldığını söyleyen Attilâ İlhan, "Tutuklunun Günlüğü" adlı şiirinin bir bölümünde Sansaryan Han'dan şöyle bahsediyordu:

Daktilolar camları bulutlu sorgu odalarında

Didiklemez mi özgürlüğünü Sansaryan Han'ında

Küflenir suyun bir bakır çalığı birikir ağzında

Kendini öldürmeyi bin kere tasarlırsın da

Bir kere akıldan geçmez bitirmeden ölmek şarkıyı.

O dönemde kendisiyle birlikte Hasan İzzettin Dinamo, Arslan Kaynaradağ, Safa Yurdanur, Asım Bezirci, Enver Aytakin ve Nuri İyem'in de uzun süre üst kattaki "tabutluk" ve hücrelerde sorguya alındığını söyleyen Attilâ İlhan, "İstanbul Emniyet Müdürlüğü olarak kullanılan Sansaryan Han'da hemen her türlü işkence örneklerine rastlayabilirsiniz. 12 Mart sonrası uygulandı mı bilmiyorum, 40 yıllarında sanığı uyutmamak etkili bir işkence yöntemiydi. Konuşturulmak istenen kişi, genellikle arkalıksız bir iskemleye oturtulur, başına bir nöbetçi dikilirdi. Nöbetçi sık sık değişir, tutukluyu uyutmazdı. Önceleri oyun gibi başlayan bu işkencenin giderek ne kadar ağırlaştığını, nasıl insanın bütün direncini azalttığını, iliklerini boşalttığını her halde başından geçenler iyi bilir" diyordu.

Sansaryan Han'daki hemen her türlü işkenceden "nasibini" alanlardan biri de Hasan İzzettin Dinamo idi. Asker kaçağı iken 1944 yılında Komünist Partisi'nin başkanı diye gözaltına alınıp Sirkeci'deki 1. Şube'ye getirildiğini

söyleyen Dinamo, "İki ay burada kaldım. Birçok kişi daha getirilmmişti. Ben hücredeyken, bazı arkadaşları Nazi Almanyası'nda Hitler'in komünistlere uyguladığı 'tabutluklar'a koydular. Sorgusu tamamlanmadan hiç kimse Sansaryan Han'dan dışarıya çıkamıyordu. Bana, 'Sen Komünist Partisi'nin başkanı, anlat bunu, ne biliyorsan söyle' diyerek sorguya çekiyorlardı. Ben de kendilerine 'Sadece şairim ben, halkı şiirle tatlı tatlı uyandırmaya çalışırım' diyordum. Sonra bizleri Harbiye'deki zindanlara attılar" diye anlatıyordu o günleri.

Her yıl 1 Mayıs gelmeden önce, İstanbul'da ne kadar tanınmış solcu varsa hepsinin teker teker toplanıp Sansaryan Han'daki 1. Şube'ye getirildiğini belirten Hasan İzzettin Dinamo, daha sonra bunun bir gelenek haline dönüştüğünü söyleyerek şöyle konuşuyordu:

"Artık, arkadaşlar 1 Mayıs'tan bir iki gün önce yataklarını yorgunlarını toparlar, Sansaryan Han'ın en üst katındaki 1. Şube'ye taşınırlardı. Bir süre sonra polis herkesi serbest bırakırdı."

Şu da biliniyor ki Sansaryan Han'ın "sağı solu" belli değildi. Buradaki "tabutluk ve hücreler" Turancılara da gösterilmmişti, solculara da.

Türkçü, Reha Oğuz Türkkan, "1944 yılında yurt çapında yapılan genel bir Turancı tevkifatında gözaltına alındım. Ankara'dan İstanbul'a getirildim. Tabutluk denen hücrede 4 gün kaldım. İnsan gözlerini kör edecek öyle ampuller vardı ki bu tabutluklarda, insana işkencenin ötesinde bir bezginlik veriyordu. 8 ay kaldım Sansaryan Han'da. Tabutluğun dışındaki günlerimi, mezarlık denen ışsız ve diz boyu lağımın olduğu hücrede geçirdim" diye anlatıyordu "Tabutlukta Gurbete" adlı kitabında.

"Sansaryan Han" adlı kitabıyla burada geçirdiği "unutulmaz" günlerini anlatan Demirtaş Ceyhun da binlerce "ziyaretçi"den biriydi. İlk önce 1956'da, daha sonra 12 Mart'ta gözaltına alınıp Sirkeci'deki Sansaryan Han'da bulunan 1. Şube'ye getirildiğini söyleyen Ceyhun, şöyle anlatıyordu o dönemi:

"Tabutluklarda iki hafta kaldım. 1 metre eninde, iki metre yüksekliğinde ve 60 santimetre genişliğindeydi. Sağa sola dönme olanağı yoktu. Sürekli ayakta durmak zorundaydım insan. Bir süre sonra yorgunluk ve bitkinlikten tabutluğun içinde sıkışır kalırdınız. Görevli polisler bunu bilir. Aniden kapıyı açarlar ve küt diye yere düşerdimiz. Çok ağır işkenceler yapıldı Sansaryan Han'da. Genç bir çocuk vardı. Ayakları şişmişti işkenceden. Biz hücrede beklediğimiz günlerde arkadaşın ayaklarını yoğurtla tedavi ettik".

Bu kaçır tarihi yorgunluğun ardından Sansaryan Han'ı dinlendirmenin zamanı gelmişti. Emniyetin Vakıflar'a milyonlarca lira kira, çatlayıp dökülen duvarlar ve "mehtabı" seyrettiğiniz çatı, artık bunu da zorunlu kılmıştı. Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilileri, önümüzdeki tarihlerde, Sansaryan Han'ın onarıp ticaret merkezi haline dönüştürülmesini düşünüyordu. En son Asayiş Şubesi olarak kullanılan birimler ise önce geçici süreyle Gayrettepe'deki binaya taşınmıştı. Vatan Caddesi'ndeki İstanbul Emniyet Müdürlüğü kompleksi tamamlanınca buraya nakledilecekti...

